

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Maak het politieke domein kleiner en sterker

In gesprek met Roel Bekker, Gerrit de Jong & Jan Schinkelshoek

door Jan Prij

De auteur is redactiesecretaris van *Christen Democratische Verkenningen*.

‘Maak het politieke domein kleiner en sterker’ is het eensluidende en wat paradoxale advies dat opborrelt uit het slotgesprek tussen de heren Roel Bekker (voormalig secretaris-generaal Vernieuwing Rijksdienst en bijzonder hoogleraar Arbeidsverhoudingen publieke sector), Gerrit de Jong (kernredactielid van deze uitgave en lid van de Algemene Rekenkamer) en Jan Schinkelshoek (oud-Tweede Kamerlid voor het CDA en voorzitter van de redactie van CDV). De politieke bemoeienis is tot in de vezels van het publieke en private domein doorgedrongen. Om deze trend te keren zijn moedige en krachtige keuzes nodig, die onder meer de nodige politieke zelfbeheersing en tolerantie voor verschillen vereisen.

HET UITDIJENDE POLITIEKE DOMEIN

Wat zijn volgens u kernnoties die bij het terugdringen van de overheidsbureaucratie van belang zijn?

BEKKER ‘Het is de vraag of we met dit vraagstuk wel het juiste probleem bij de kop hebben. De term overheidsbureaucratie heeft misschien wel ten onrechte een nega-

tieve lading gekregen, terwijl ze kostbare weberiaanse waarden vertegenwoordigt die beschermen tegen willekeur. Er zit een groot risico in het rücksichtslos willen snijden in het overheidsapparaat, terwijl men vaak niet eens weet hoe het ambtenarenapparaat van de Rijksoverheid eruitziet. Daarnaast zit er een enorme ambivalentie in de politieke wensen. Driekwart van de Rijksdienst zit bij de Belastingdienst, bij Rijkswaterstaat en in

FOTO: DIRK HOL

Van links naar rechts: Jan Schinkelshoek, Roel Bekker en Gerrit de Jong

DE JONG 'Ik deel de analyse dat de politiek zich te veel met van alles en nog wat bemoeit. Zolang aan die bemoeizucht niet fundamenteel iets verandert, zijn alle bezuinigingen op het ambtenarenapparaat boterzacht. Macro-economen hebben terecht een vreselijke hekel aan zulke flinterdunne bezuinigingen. Op papier kunnen ze uitstekend worden ingevuld; papier is geduldig, maar de politieke werkelijkheid is dat niet. Daarom zijn we als Algemene Rekenkamer altijd kritisch op dit soort bezuinigingsvoorstellen. Ook het Centraal Planbureau zou deze voorstellen eigenlijk niet meer serieus moeten nemen. Vandaag hoorde ik weer op de radio dat er nog eens duizenden ambtenaren weg zouden moeten, boven op de eerder afgesproken doelstelling. Maar zolang niet duidelijk wordt welke taken daarbij geschrapt moeten worden, is het een vorm van symboolpolitiek.'

'Ik hoorde deze week van een mbo-school in Delft met achthonderd leerlingen. Daar zit nota bene 8 fte aan mankracht niets anders te doen dan te tellen of de leerlingen er zijn en of er überhaupt voldoende lessen worden gegeven. Ik zou zeggen: hou daar toch mee op! Hoe de scholen hun examen-eisen willen halen en in hoeveel uur, is helemaal *hun* zaak. Zorg alleen wel voor een goed centraal examen waar op de resultaten van die verschillende onderwijsinspanningen getoetst wordt.'

'In de zorg is het idem dito. Ik zit bij een zorginstelling in Zuid-Holland in de Raad van Toezicht. Wij moeten een extra directeur aannemen vanwege de benodigde contacten met de provincie, gemeenten en tal van andere instanties, die bovendien ook nog eens om verschillende soorten jaarverslagen vragen. De controle-industrie is doorgedraaid in Nederland.'

SCHINKELSHOEK ‘Wat je moet vaststellen is dat de grenzen van de verzorgingsstaat steeds meer in zicht gekomen zijn. Alle partijen, ook die van christendemocratische huize, hebben na de Tweede Wereldoorlog met verve en overtuiging geholpen om de collectieve voorzieningen van de verzorgingsstaat op te bouwen. Ja, dat vergt veel regels, voorschriften en procedures. Maar nu de nadelen van de verzorgingsstaat in termen van regel- en bemoeizucht zich beginnen op te stapelen, zullen er alternatieve arrangementen moeten worden verzonnen. Hoe? Dat is heel lastig. Want we zijn ook aan die voorzieningen verslaafd geraakt, we willen niet meer zonder. Het gebrek aan durf om die keuzes te maken kan men echter de ambtenaren niet aanrekenen. De politiek zelf zal nieuwe prioriteiten moeten stellen.’

DE JONG ‘Maar Jan, je hebt zelf in de Tweede Kamer gezeten en bent kritisch over het functioneren daarvan. Nu wil de voorzitter van de Tweede Kamer elke dag een vraaguur instellen; je weet minstens zo goed als ik wat er dan gebeurt. Hoe krijg je het voor elkaar dat de kamer zich niet, zoals je zelf zegt, over elk wissewasje uitspreekt?’

SCHINKELSHOEK ‘Ik heb een poging gedaan. Maar de parlementaire zelfreflectie is nog niet af... In de praktijk zie ik weinig terecht komen van alle pleidooien om weg te blijven van incidentalisme. Sterker nog, de politiek van het incidentalisme, de waan van de dag en het meedeinen op de golven van de actualiteit lijkt alleen maar sterker te worden.’

WAT MOET ER GEBEUREN?

Hoe deze ontwikkeling te keren?

BEKKER ‘Het klinkt misschien wat paradoxaal en provocerend, maar ik heb er wel eens voor gepleit om het aantal Kamerleden

te verdubbelen. Tegenwoordig is het zelfs een populair pleidooi om het aantal Kamerleden te halveren. Maar is het niet vreemd om zo weinig Kamerleden te hebben, terwijl tegelijkertijd het politieke domein waarover

.....
Maak het politieke domein kleiner, maar versterk het ook om te voorkomen dat de politiek zelf verambtelijkt
.....

ze worden geacht controle uit te oefenen zo groot en ingewikkeld is geworden? Mijn advies is: maak het politieke domein kleiner, maar versterk het ook, om te voorkomen dat de politiek zelf verambtelijkt. Deze tendens gaat ten koste van de politieke sturing op hoofdlijnen en het voeren van inhoudelijke debatten op basis van ideologie.’

SCHINKELSHOEK ‘Ik onderschrijf graag het pleidooi voor terugkeer naar het klassieke parlement. Het aantal Kamerleden verdubbelen gaat me te ver. Dat leidt alleen maar tot een versterking van het te veel aan ijver. Er zijn al in een Kamer-van-150 veel te veel interventies in zaken waar men zich beter niet mee kan bemoeien. Maar de medebesturende rol van de Kamer is inderdaad te ver doorgeschoten ten koste van haar controlerende en wetgevende taak. Dit komt mijns inziens doordat sinds ‘Fortuyn’ het politieke systeem – en het parlement als onderdeel daarvan – onder een soort permanente druk staat om zichzelf te bewijzen. Sceptische kiezers vragen zich af wat “ze” daar in Den Haag doen. Om te laten zien dat de politiek ertoe doet, dat het Binnenhof geen kaasstolp is en dat politici geen zakkenvullers zijn, slooft de politiek – van links tot rechts – zich uit. Dit heeft de parlementaire dadendrang en het politiek activisme gevoed. Het wrange

is dat er tegelijkertijd verwachtingen zijn gecreëerd die politici op den duur vervolgens onmogelijk kunnen waarmaken.’

Een vraag aan de heer Bekker. Hoe kijkt u terug op de resultaten van het programma Vernieuwing Rijksdienst? Dit programma is vooral pragmatisch en niet principieel te werk gegaan. Waarom?

BEKKER ‘De aanpak verloopt volgens plan. We zitten sinds het begin van het programma in 2007 op ongeveer vierduizend ambtenaren minder. Een belangrijke succesvoorwaarde daarvoor was dat wij eerst zijn gaan tellen voordat we onszelf taakstellingen hebben opgelegd. Er was curieus genoeg niet goed bekend hoeveel ambtenaren er werkten bij het Rijk. In de diverse telmethoden die gehanteerd werden zat een bandbreedte van zo’n dertig procent. Secretarissen-generaal hebben in het verleden gretig van die ruime bandbreedte gebruik gemaakt. Door goed te tellen en strak daarop te sturen zie ik nu voor het eerst in jaren de overheid weer kleiner worden. Bovendien is er – het is al gememoreerd – een behoorlijk aantal verbeteringen gerealiseerd op het vlak van de bedrijfsvoering.’

‘Een succesfactor van dit programma is geweest dat het de pragmatische aanpak verkoos. Het ging niet over het functioneren van het politieke systeem in zijn geheel, maar alleen over het functioneren van de ambtelijke dienst. Veel operaties in het verleden (van Tjeenk Willink en de commissie-Vonhoff bijvoorbeeld) zijn aan grootse ambities ten onder gegaan. Ook bij de taken-discussie loop je heel snel in die val. We wisten zelf best waar de rek zat, daar hadden we geen politieke takendiscussie voor nodig.’

SCHINKELSHOEK ‘Ik onderschrijf dat je niet in grote blauwdrukken moet gaan denken en stapsgewijs te werk moet gaan.

Maar zijn we niet langzamerhand aan het einde gekomen van wat je stapsgewijs aan winst kunt bereiken? Als men de substantiële stappen wil zetten die de politieke programma’s ons voorspiegelen, dan is die takendiscussie onvermijdelijk. Dan moet je in Den Haag bepaalde dingen gewoon niet meer doen. Dan moet Den Haag bepaalde zaken echt helemaal aan provincies en met name gemeenten overlaten. Dan moet je als Den Haag durven zeggen – om concreet te worden – dat bepaalde vormen van toezicht en verantwoording niet meer op het bord van de landelijke politiek, maar geheel en al op die van de scholen, de woningcorporaties en de zorginstellingen zelf liggen. Helaas is deze kunst van het loslaten aan het Binnenhof een verwaarloosde vaardigheid.’

BEKKER ‘Ik ben het daarmee eens. De politiek kan met het afslanken van de ambtelijke dienst niet eindeloos verdergaan. Op een gegeven moment zijn de mogelijkheden om efficiënter te werken uitgeput en moet de onderliggende vraag of de overheid zich wel met de goede dingen bezighoudt, worden gesteld.’

DE JONG ‘Je zou bijvoorbeeld uitstekend kunnen beginnen met het afschaffen van de specifieke uitkeringen. Dat zou al veel formuleren en verantwoordingsrapporten schelen. En waar is ook al die papieren rompslomp rond de Vogelaarwijken voor nodig? Ga alsjeblieft van de nek van de maatschappelijke instellingen af. Maar wees dan ook niet bang voor de gevolgen. Er zal allicht wel een keer een ziekenhuis- of onderwijsinstelling failliet gaan. Nou en?’

BEKKER ‘Soms is er zelfs dan nog wel een provincie met geld achter de hand die ervoor zorgt dat men niet zelf voor de gevolgen van het eigen handelen opdraait...’

‘Ik denk trouwens dat de Vogelaarwijken een prachtige illustratie zijn van een cen-

trale overheid die met de beste bedoelingen ergens in stapt, zonder zich goed van de reikwijdte van dat besluit te vergewissen. Het is vreemd om een wijkenaanpak naar een minister te vernoemen. Wijken vallen in ons land onder de gemeenten en daar weten ze veel beter wat er moet gebeuren in de Schilderswijk in Den Haag of in het Oude Noorden te Rotterdam dan op het ministerie van vrom. Bij het maken van de politieke beleidskeuzes zal men veel scherper de verantwoordelijkheidsvraag moeten laten meewegen.’

‘In het verlengde van wat De Jong aandroeg: schrappen in kleinschalige specifieke uitkeringen is ook mijn doel geweest bij het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Zo hebben we onder politieke verantwoordelijkheid van Hoogervorst, die toen minister was, op een gegeven moment alle subsidies aan sportbonden en welzijnsinstellingen opgeheven.

Zo gaven we in totaal aan tachtig (!) sportbonden subsidies, in de orde van grootte van dertig- tot veertigduizend euro, waarvoor dan vereist werd dat er een degelijke accountantsverklaring werd overlegd op straffe van afkeuring door de Algemene Rekenkamer. Het verhaal van NOC/NSF onder Erica Terpstra in die tijd was natuurlijk dat dit de doodsteek voor sportend Nederland zou betekenen, maar in werkelijkheid is geen sportbond hierdoor ter ziele gegaan. Deze

operatie heeft miljoenen aan geld opgeleverd en de inzet van veertig ambtenaren bespaard. Zo zijn er nog tal van andere voorbeelden te bedenken.’

DE JONG ‘Men zou daarbij veel meer moeten accepteren dat er verschillen zijn. Het dwangmatige gelijkheidsdenken dat iedereen van Appingedam tot Amsterdam allemaal hetzelfde voorzieningenniveau behoort te hebben, is onzinnig. Dat is politiek en cultureel gezien een heel lastige, maar wel noodzakelijke stap om maatschappelijk ruimte te kunnen scheppen voor minder staatsdirigisme en regeldruk.’

SCHINKELSHOEK ‘Het hoort inderdaad onlosmakelijk bij de takendiscussie en het herijken van de verantwoordelijkheden dat men differentiatie en het ontstaan van verschillen accepteert. Mijn favoriete slogan is “Amsterdam is Ameland niet”.’

BEKKER ‘Bij decentralisatie van verantwoordelijkheden hoort inderdaad het accepteren van verschillen per gemeenten. Een negatieve factor waar ik in dit verband nogmaals aandacht voor vraag is dat het politiek systeem, misschien meer nog dan het ambtelijk systeem, sterk is gebureaucratiseerd. Er is geen politicus die nog iets durft te zeggen voordat het Centraal Planbureau de plannen heeft doorgerekend en op koopkrachteffecten heeft getoetst. Meer dan in de ambtenarij zit in het functioneren van het politieke systeem het echte probleem.’